

TÖRÖK ENIKŐ

*Kataszteri térképtárak az 1860-as években**

A Habsburg Birodalomban 1822-ben rendelték el, hogy minden tartományban, ahol a kataszteri felmérés legalább 200 négyszögmérföldre kiterjed, térképtárost (térképtárnok, Mappenarchivar) alkalmazzanak. Az 1824. évi felmérési utasítás is megerősítette ezt a rendelkezést.¹

A magyarországi pénzügy-igazgatósági kerületi osztályoknak szóló, 1854. évi hivatali utasítás és az 1856. évi felmérési utasítás is rendelkezett a magyarországi térképtár felállításáról, amikor eljön annak az ideje. A térképtár feladatai közé tartozott azoknak a felmérési munkarészeknek az őrzése, amelyek a felszólalásokhoz, a kiigazításokhoz, a nyilvántartásokhoz, az országhatár-felmérésekhez, a térkép- és jegyzőkönyvmásolatok elkészítéséhez, a térképek litografálásának előkészítéséhez és az egyéni birtokívek összeállításához szükségesek.²

A soproni ideiglenes térképtárat 1857-ben hozták létre, amelynek 1860-ban állandó, 10–15 évre szóló elhelyezést tudtak biztosítani. Ezt követően 1861-ben a zágrábi, 1864-ben a kassai kataszteri térképtárat állították fel.³

Egy központi vagy több területi térképtár?

1865-ben a kassai és a soproni térképtár is már helyszűkével küszködött, ugyanakkor ebben az évben döntés született a magyarországi pénzügyigazgatás központosításáról, 1866-tól kiterjesztve a budai pénzügyigazgatóság hatáskörét az egész országra. Felmerült a kérdés, hogy egy központi vagy több területi térképtárat állítsanak-e fel az országban, ahol az adómegállapításhoz szükséges kataszteri munkarészeket, az eredeti és a nyilvántartás során vezetett, helyesbített térképeket, telekkönyveket, valamint a felszólalással és a becsléssel kapcsolatos ügyiratokat őrizték volna. Ha minden megyére öt láda iratanyagot számoltak, akkor a központi térképtárban 250 ládát kellett volna elhelyezni, amihez 15 raktárra, 60 négyszögölnyi (kb. 216 négyzetméter) területre lett volna szükség. Egy új, nagy épületet kellett volna építeni Budán vagy Pesten irodákkal és műszerraktárakkal együtt, összesen 52 helyiséggel. A személyzet létszámát 48–50-re becsülték.

* A bécsi kutatásaimat a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj (2015, 2017), a bécsi Collegium Hungaricum kutatói ösztöndíj (2019) és a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (2021) támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak a kutatásban nyújtott segítségét. A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg.

¹ Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= ÖStA, FHKA NHK) Katasterabt. Akten 409. 1857/40150. *Instruction zur Ausführung der zum Behufe des allgemeinen Katasters in Folge des 8. und 9. Paragraphes des Allerhöchsten Patentens vom 23. December 1817 angeordneten Landes-Vermessung*. Wien, 1824. 86. A felmérési utasításokról I. REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérési utasítások. *Catastrum*, 2. (2015) 1:3–10.

² ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 425. 1858/24574. TÖRÖK ENIKŐ: A „földképi”, azaz felmérési igazgató hatásköre az 1854. évi előírások szerint. *Catastrum*, 4. (2017) 2:22., 25. *Instruction zur Ausführung der zum Behufe des allgemeinen Katasters in Folge der Allerhöchsten Patente vom 23. Dezember 1817 und vom 20 October 1849 angeordneten Landes-Vermessung*. Wien, 1856. 4., 23., 72., 83. *Instruction zur Ausführung der in Folge der Allerhöchsten Patente vom 23. December 1817 and vom 20. October 1849 angeordneten Katastral-Vermessung*. Wien, 1865. 2., 18., 99. A német nyelvű utasítás és annak modern magyar fordítása – Tuza Csilla munkája – elérhető a *Catastrum* honlapján (www.catastrum.hu).

⁴ TÖRÖK ENIKŐ: A soproni ideiglenes kataszteri térképtár, 1857–1860. *Catastrum*, 5. (2018) 1:3–14. (= TÖRÖK, 2018) A horvátországi térképtárakról I. MIRELA SLUKAN: Katastarska dokumentacija Arhiva mapa u Hrvatskom državnom arhivu. *Arhivski vjesnik*, 43. (2000) 141–143. A kassai térképtár megszervezését a szakirodalom tévesen 1865-re teszi és Brabetz Ferencet tekinti első vezetőjének: RAUM FRIGYES: A magyar kataszteri felmérés szervezetének kialakulása. *Geodézia és Kartográfia* (= GK), 38. (1986) 1:50. *A magyar földmérés és térképészet története*. Főszerk.: JOÓ ISTVÁN – RAUM FRIGYES. 4. köt. Bp., 1993. 149.

■ A tervezett négy területi térképtár illetékessége Pest-Buda, Kassa, Temesvár és Sopron székhellyel, 1865 (ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 530. 1865/53673.)

A több kisebb, kevesebb személyzettel működő térképtár előnye az lehetett, hogy a terepen dolgozó nyilvántartási mérnököknek kevesebbet kellett utazniuk, ezzel a költségek csökkentek. Ekkor négy területi térképtárban gondolkodtak. Az egyik elképzelés szerint meghatározott megyéket rendeltek volna az egyes térképtárakhoz. A másik elképzelés szerint az egyes térképtárak illetékességét a négy (Dunán inneni, Dunán túli, Tiszán inneni, Tiszán túli) kerületi tábla területi beosztása szerint határozták volna meg. Az első esetben egyenletesebben tudták volna kijelölni a térképtári körzeteket, és a térképtárak székhelyül Pest-Budát (17 megyével), Kassát (14 me-

gyével), Temesvárt (9 megyével) és Sopront (10 megyével) választották volna.

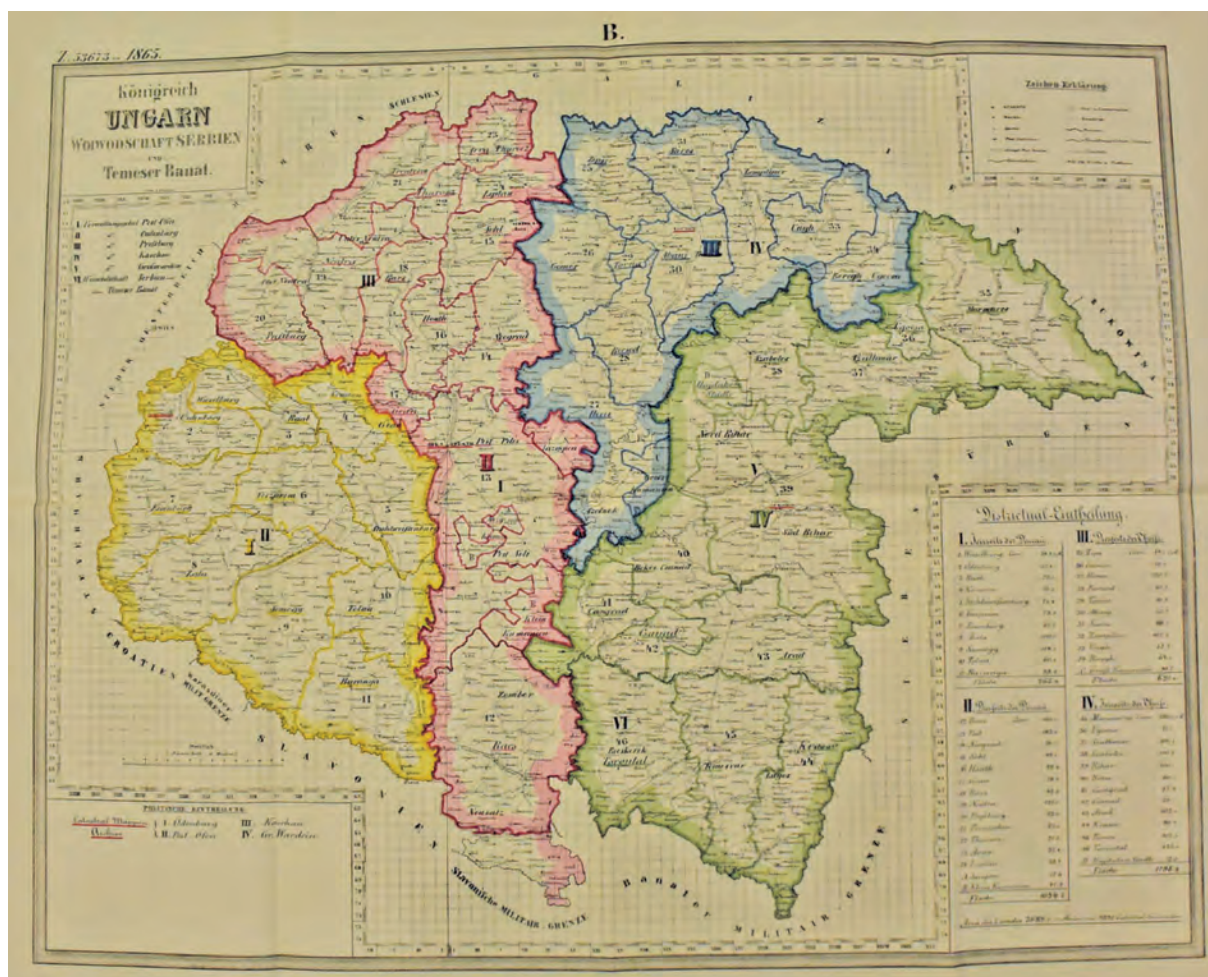
1865-ben úgy döntöttek, hogy a kassai térképtárat fogják bővíteni, illetve a soproninak új épületet keresnek, ugyanakkor a térképtárakat 1866. január 1-jével a helyi, vagyis a kassai és a soproni pénzügyi igazgatóságok felügyelete alá helyezték.⁴

A soproni, majd pozsonyi térképtár

A soproni térképtárat 1857-ben hozták létre, júliusban Karl Rolkét bízták meg a vezetésével. 1858. július 1-jén térképtárosi címmel Anton Buttula vette át vezetést, akit 1861. november

4 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 530. 1865/53673.

■ A tervezett négy területi térképtár illetékessége a kerületi táblák szerint, Sopron, Pest-Buda, Kassa és Nagyvárad székhellyel, 1865 (ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 530. 1865/53673.)

elején felvették a bécsi térképtárba. Kezdetben a soproni térképtár ideiglenesen az 1. felmérési felügyelőség épületében, a Tibolth Károlytól bérelt házban kapott helyet, majd 1860-ban az egykori harmincadhivatal épületébe költözött.⁵

Buttula távozását követően ideiglenesen Johann Baader (Soběslav, 1812. 04. 05. – ?, 1862. 06. 09.) 1. osztályú mérnököt bízták meg a térképtár vezetésével (Mappenarchivvorstand) – ő 1857 vége óta dolgozott a térképtárban –, halálát követően Josef Gfellt (*St. Veit an der Gölsen, 1805. 01. 03.) rendelték Sopronba a zágrábi térképtárból.⁶

A térképtárosi állásra 1865 elején pályázatot írtak ki évi 945 Ft-os fizetéssel. Alkalmazási feltételként a kataszteri felmérés ismeretét és hosszabb szolgálati időt határoztak meg, az aligazgatók, a felügyelők, a térképtárosok, a térképtári vezetők, a nyilvántartási és felmérési mérnökök jelentkezését várva.⁷

Az állásra húszan pályáztak: Benjamin Vacano (*Klafterbrunn, Eschenau része, 1823. 02. 10.) karintiai nyilvántartási mérnök, Vacano Fülöp soproni felmérési igazgató testvére, Anton Mahr (Bravantice, Szilézia, 1816. 07. 01.) a krakkói térképtár nyilvántartási mérnöke, Josef Spannbauer (*České

5 Török, 2018. 3–14. ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 523. 1865/996. Personalnachrichten. *Verordnungsblatt für den Dienstbereich des K.K. Finanzministeriums für die im Reichsrath Vertretenen Königreiche und Länder*, 1861:278.

6 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 454. 1859/34105., 495. 1862/36453., Bücher 144., Bücher 146.

7 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 523. 1865/996., 533. 1866/8111. Amtsblatt. *Tropauer Zeitung*, (1865) 25. sz. (jan. 31.), 26. sz. (febr. 1.), 28. sz. (febr. 4.) Eberhardt haláláról I. Verstorbene in Krems. *Kremser Zeitung*, 28. (1897) 39:7.

Budějovice, 1811. 08. 23.) 1. osztályú mérnök, Josef Gfell, a soproni térképtár vezetője, Andreas Sponner (*Nové Město na Moravě, 1814. 06. 28.), Mathäus Fischer („Petrowitz in Böhmen”, 1810. 09. 10.), Johann Jost (*České Budějovice, 1807. 03. 27.), Wenzel Wogtech (*Nový Bydžov, 1817. 08. 29.), Ignaz Leis (*Plachtín, Nečtiny része, 1822. 11. 30.), Bernhard Maudrý (*Tieschetitz in Mähren, 1819. 11. 06.), Franz Sommer (*Stepokl, Csehország, 1819. 02. 12.), Inffeld Ignác (Chvalkovice v Čechách, 1807. 04. 15. – Pécs, 1884. 08. 07.), Otto Schindler (*Osoblaha, 1819. 06. 06.), Karl Bolusek (*Olomouc, 1814. 11. 02.), Johann Berger (*Herzmanitz in Böhmen, 1824. 05. 29.) és Michael Riederer (*Weitra, 1808. 05. 30.) 1. osztályú mérnökök, Josef Felkel (*Bučávka, 1820. 01. 23.), Guido Zellerin (*Strakonice, 1817. 09. 14.) és Sártory Antal 2. osztályú mérnökök, valamint Hugo Eberhardt (Libkovice, 1826. 06. 24. – Krems an der Donau, 1897. 09. 15.) 3. osztályú mérnök.⁸

Gfellt a főigazgatóság részéről nem tartották alkalmasnak, mivel nem rendelkezett megfelelő vezetői képességekkel, tetterővel és koncepcióval, 1866. február 1-jén nyugdíjazták is. A főigazgatóság Inffeldet alkalmazta az állásra, akit a kassai pénzügyigazgatóságtól helyeztek át Sopronba.⁹

A soproni „térképi levéltár” Pozsonyba költözése

1865-ben még Sopronban kerestek a térképtár számára megfelelő épületet. Először arra gondoltak, hogy a fővárm hivatal épületébe, azaz a Preysz Mórtól (1829–1877) bérelt házba helyezik azt el. Ezt az épületet azonban Vacano Fülöp

felmérési igazgató sem tartotta megfelelőnek. Pozsonyban viszont több állami, üresen álló épület is volt, ezek közül Vacano a régi országház (ma Univerzitná knižnica v Bratislave, Michalská 1.) és a helytartótanácsi palota (ma Hlavné námestie 359.) épületét szemelte ki.¹⁰

A pozsonyi állami építészeti hivataltól kértek szakvéleményt a két épületről és költségvetést a szükséges felújításokról, átalakításokról. Topolansky Móric (Pozsony, 1823. 03. 10. – Bécs, 1907. 10. 12.) mérnök szakvéleménye és Hoch Alfréd mérnök költségvetései alapján 1867 elején Vacano a helytartótanácsi épületet javasolta, mivel az országház épülete nem volt elég száraz. Azt kérte, hogy ne a költségek határozzák meg a döntéshozatalt, mivel fontos térképek megőrzéséről van szó. A helytartótanácsi palota helyiségeit azonban ekkor még más bérelte, és csak Szent Mihály napjától (szeptember 29.) lehetett volna használatba venni azokat, továbbá a helyreállítási munkák itt többre kerültek volna. A Pénzügy-

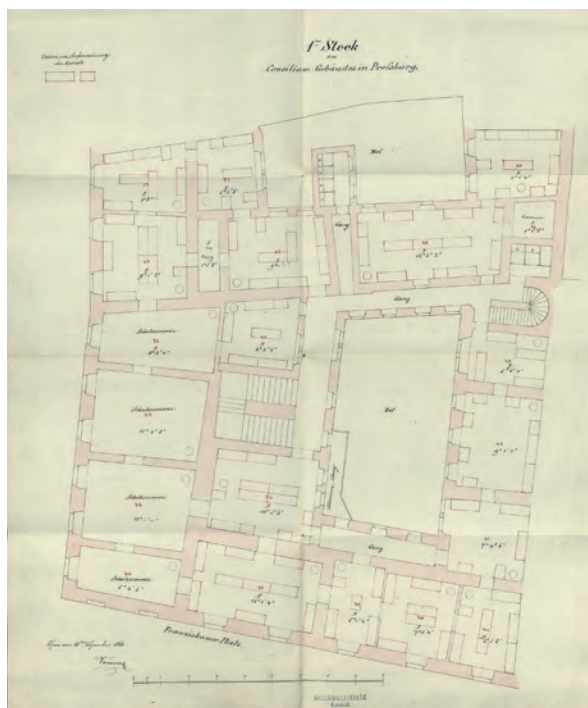
■ Az országház (B) épülete és a helytartótanácsi palota (A) Pozsony 1892. évi térképén. Az előbbiben a kataszteri térképtár, az utóbbiban a pénzügyi igazgatóság kapott helyet (MNL OL, S 74-II.-149.)

8 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 525. 1865/18351.

9 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 525. 1865/18351., Bücher 150. MNL OL, K 269 Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok (= K 269) II. Tárgyi alapon rendezett iratok, A Pénzügyi közigazgatási ügyek 21. tétel Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek, b. Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 1. Állománykönyv, 1860–1865 (= II.-A-21.-b-1.) 202.

10 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 528. 1865/36596., 534. 1866/17315.

■ A helytartótanácsi palota három szintjének alaprajza, ahova a térképek elhelyezését tervezték, 1866 (MNL OL, K 269-I.-6.-1867-1.-5.)

soproni épületben a térképtár „annak igen hiányos volta miatt a nagy értékű térképek sérülése nélkül tovább meg nem maradhat, Sopronban pedig más kincstári épület nincsen, az ugyan Pozsonyba volna áthelyezendő, és pedig a legszorosabb költségkímélés mellett”. Tehát a költségkímélés miatt esett végül a választás a régi országház épületére.¹¹

1867 nyarán költöztették át a térképtárat Pozsonyba, szeptembertől már ott működött.¹²

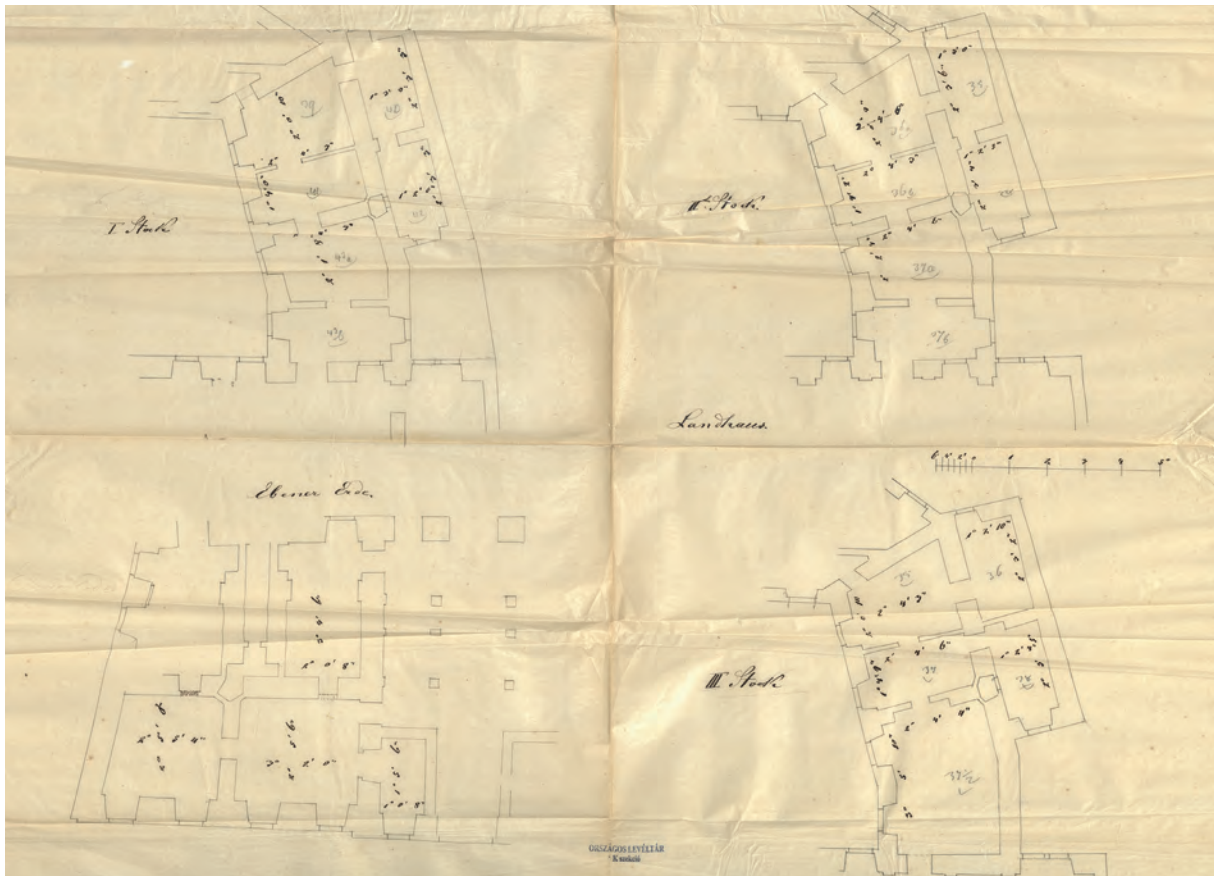
Ignaz Inffeld soproni, majd pozsonyi térképtáros (1865–1868)

Ignaz Inffeld a brünni (Brno) elemi iskola négy osztályának elvégzése után Dačice erdészeti iskolájában folytatta tanulmányait. Német és cseh nyelvismerettel rendelkezett. 1839 júniusában gyakornokként alkalmazták a katasz-

minisztériumban André Lajos pénzügyi tanácsos volt az ügy előadója, aki a következőképp foglalta össze a minisztérium álláspontját: a

11 MNL OL, K 269 I. Kútfő-tételes iratok 6. Földadó ügyek (= I.-6.) 1867-1.-5. Topolanskyról l. <https://www.geni.com/people/Mauritz-Topolansky-VON/3901994> (elérés ideje: 2022. május 6.). Andréről l. REISZ T. CSABA: Az André család. *Catastrum*, 7. (2020) 2:28–31.

12 MNL OL, K 269-I.-6.-1867-1.-5.-1505., K 269-I.-6.-1867-1.-5.-27983., K 269 I. Kútfő-tételes iratok 10. Az Állandó kataszter ügyei (= I.-10.) 1868-1785., K 269-I.-10.-1868-1480.

■ A régi országház épületének alaprajzai, 1866 (MNL OL, K 269-I.-6.-1867-I.-5.)

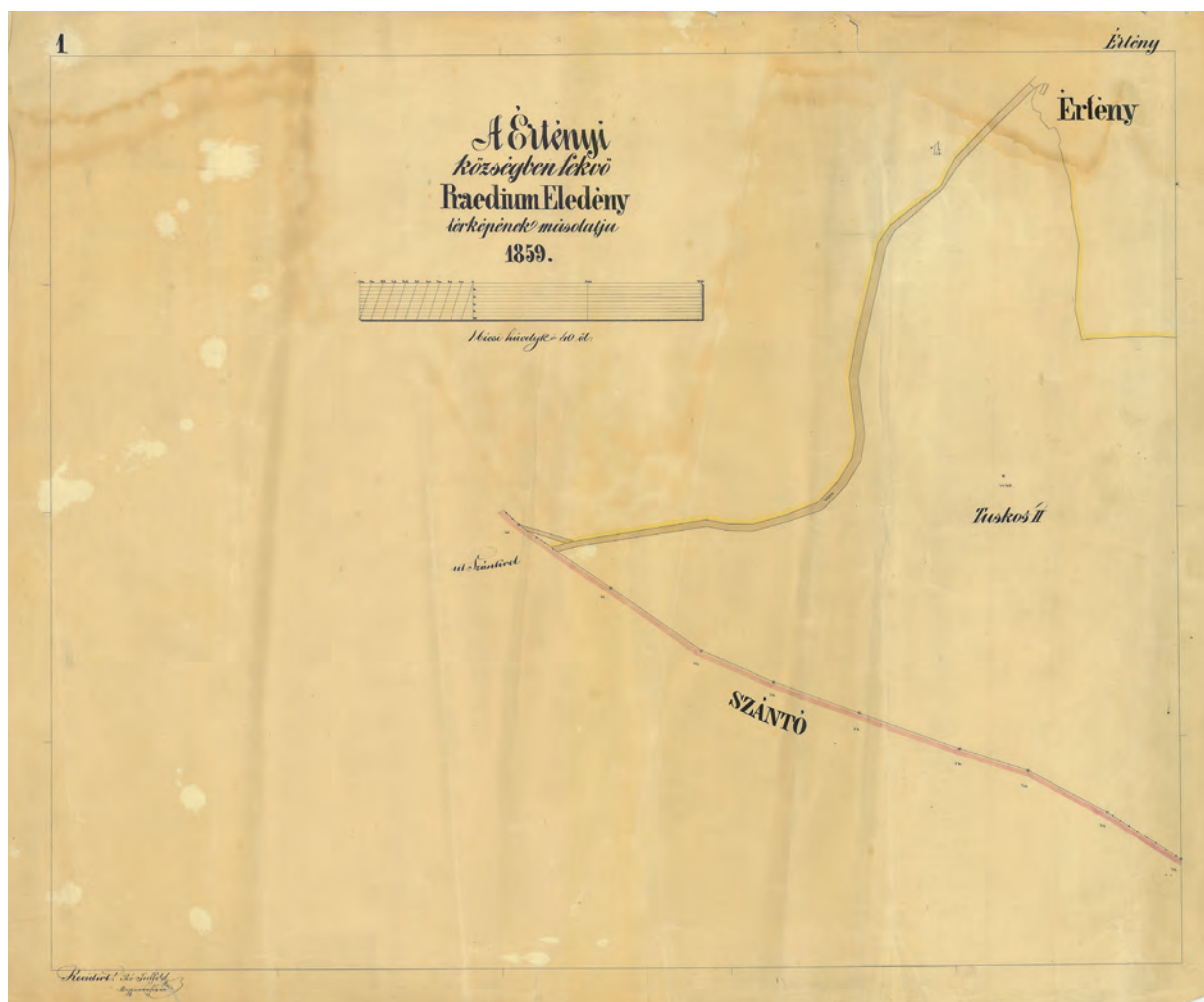
ternél, a földmérési ismeretek elsajátításával párhuzamosan segédgé, majd mérnökké léptették elő: 1839. október 1-jén 2. osztályú segédgé, 1843. augusztus 1-jén 1. osztályú segédgé, 1844. december 9-én asztalvezetővé, 1845. május 1-jén 4., 1850. november 1-jén 3., 1854. november 1-jén 2. és 1857. november 1-jén 1. osztályú mérnökké. 1863. április vége és július közepe között rövid ideig ideiglenes felügyelősségi vezetővé nevezték ki, de felettesei nem tartották alkalmasnak a felmérési felügyelő feladatainak ellátására.¹³

Inffeld kezdetben Csehországban, 1845-től Galíciában, 1856 és 1861 között Magyarországon, 1861-től 1863-ig Horvátországban, majd újból Magyarországon dolgozott. 1863-ban a prágai térképtárosi, 1864-ben pedig brünni nyilvántartási mérnöki állásra pályázott, de sikertelenül. Már 1863-ban úgy jellemezték felettesei, hogy teljes mértékben alkalmas térképtár vezetésére. 1865. április 25-én nevezték ki a soproni térképtár élére.¹⁴

1868. december 5-én felmentették a szolgálat alól, mivel visszaéléseket tapasztaltak

13 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 1857/22016., 415. 1858/2154., 419. 1858/9640., 454. 1859/34105., 501. 1863/2791., 505. 1863/24579., 514. 1864/20329., 517. 1864/29900., 525. 1865/18351., 659. 1858/24667., 661. 1858/39331., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., 682. 1865/19954. TÖRÖK ENIKŐ: Homolka József. *Catastrum*, 8. (2021) 4:40–41. (= TÖRÖK, 2021).

14 *Schematismus des Königreiches Böhmen*, 1841:40., 1842:41., 1843:41., 1844:47. *Handbuch des Königreiches Böhmen*, 1844:47. *Provinzial Handbuch der Königreiche Galizien und Lodomerien*, 1845:94., 1846:92., 1847:99., 1849:49., 1850:80., 1851:197., 1852:183. Galíciai munkájára példa Podole (województwo podkarpackie) térképe 1849-ből: Archiwum Państwowe w Przemysłu, 56/126/0/-/1277M (<https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/de/jednostka/-/jednostka/18051161>). *Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich (= HSHKÖ)*, (1856) 4:225., (1858) 4:224., (1859) 4:167. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-1. 9., 31., 38., 61., 74., 88., 112., 136., 182.; K 269-II.-A-21.-b-2. Állománykönyv, 1868–1874. 58. Ernennungen. *Verordnungsblatt für den Dienstbereich des österreichischen Finanzministeriums*, 1865:112.

■ Értény 1859. évi kataszteri térképszelvényének Inffeld Ignác térképtáros által ellenőrzött és a herceg Esterházy család számára készített másolata (MNL OL, S 16-525.)

a térképtár kezelésénél. 1868 novemberében Trzinszky Gyula (1829–1886) miniszteri titkár vizsgálta ki az ügyet, átnézte a megrendelési és az iktatókönyveket, kihallgatta a személyzetet, átvizsgálta a számadásokat. Azt tapasztalta, hogy „a térképtárhoz 1865-ik évi június havától mostanáig [1868. november 7.] szabályellenesen 2225 Ft 52 kr-nyi pénz jutott. (...) valamennyi számadás és több hozzá csatolt nyugtatvány hamis, maga a hivatal a legnagyobb rendetlenségben áll, miután a számadások egyes tételeinek constatírozására [= megállapítására] szükséges ügyiratok nagy részben hiányoznak, nagy részben pedig a lefoglalt magánlevelekből kell felvilágosítást keresni.

Tegnap mint november 6-án beérkezett a postával Pécs városának egy levele, melyben a megrendelt munkák végrehajtását és megkül-

dését sürgeti, és miután e megrendelést a megrendelési könyvekben, a hivatolt előbbi sürgetését pedig az iktatókönyvben nem találtam, jegyzőkönyvileg constatíroztam a tényállást, mely röviden abban áll, hogy a megrendelés elhallgattatott, a város által pedig e munka rovására készpénzben a postavevény szerént beküldött 278 Ft 45 kr elsikkasztatott. Nevezetes ezen esetről az a körülmény, hogy a térképtárnok nem is tudja bizonyosan, hogy mennyi pénzt vett kezeihez. A további vállalatnál egyidejűleg bevallá a tárnok, hogy ez eseten kívül még egy más megrendelés, mely Borcsányi [Ágoston] mérnök által a múlt héten eszközöltetett, szintén elhallgattatott és az általa befizetett előleg 64 Ft 69 kr elsikkasztatott.” Trzinszky Inffeld azonnali felfüggesztését javasolta.

A térképtárnok elismerte a hibákat és kérte,

hogy az ítéletnél legyenek tekintettel életkorára és családi állapotára, hiszen hatgyermekes özvegyember volt. Mentségére hozta fel, hogy az adminisztrációban nem rendelkezett tapasztalatokkal, nem kapott senkitől ehhez segítséget. Nem tudott magyarul, így a magyar nyelvű levelezés is gondot okozott neki. Az ügyintézésben Hoffmann János („Dolan in Böhmen”, 1811. 12. 25. – Pozsony, 1867. 12. 25.) mérnökre hagyatkozott, aki 1861. június 12-től szolgált a térképtárban. Inffeld késznek nyilatkozott, hogy az általa okozott kárt megtérítse, és felajánlott egy öröklés útján birtokába jutott, 300 forintra szóló magánkötelezvényt erre a célra. Ugyanakkor felmentése után „tápdíjért” folyamodott, fizetése kétharmadát kérte és 1869. január 1-jétől meg is kapta.¹⁵

Inffeld Karolina Rybičkat, Homolka József unokatestvérét vette feleségül, és hat gyermekük született. 1862 és 1865 között megözvegyült. Felmentése után Pécssett telepedett le. 1884-ben öt gyermeke gyászolta: Magdolna (Baudysz Ferencné, †Pécs, 1900. 01. 03.), Vilma (Drasenovich Józsefné), Ferenc (magánmérnök; Turnov, 1844. 02. 28. – Pécs, 1898. 03. 06.), Róza (Wessely Jánosné, †Pécs, 1935. 05. 05.) és Artúr.¹⁶

Freisinger György, pozsonyi térképtári vezető (1868–1872)

Freisingert Selmezbányáról rendelték Pozsonyba 1868 novemberében, 28-án már jelentkezett is Trzinszkyknél, és december 5-től

vette át a térképtár vezetését. Ő már több éve Magyarországon dolgozott, kifogástalanul beszélt és írt magyarul, megbízható, szorgalmas és rendszerető munkaerőként jellemezték felletesei. Trzinszky Inffeld visszaéléseire hivatkozva kezdeményezte Freisinger felesketését, annak ellenére, hogy a telekzeti, azaz kataszteri mérnökök akkoriban nem voltak erre kötelezettek. Az eskütételre végül nem került sor.¹⁷

Freisinger (Lviv, 1814. 05. 28., más adat szerint 30. – Pozsony, 1872. 02. 27.) izraelita családból származott, 1841-ben áttért a római katolikus vallásra. 1830, más adatok szerint 1831 és 1845 között az 5. tüzérezredben szolgált, majd 1845-től 1847-ig a cs. kir. Délkeleti Államvasútnál dolgozott kisegítőként (Assistent). Részt vett a szabadságharcban, 1848 szeptemberében tűzmesterként beállt a honvéd tüzérséghez. 1849 januárjától tüzérségi laboratóriumot vezetett Hajdúböszörményben. Márciustól főhadnagyként a kolozsvári fegyvergyártó műhely parancsnoka volt, júniusban századosként a főhadiszertár parancsnoka. Közben a pesti egyetemen tanult hat évfolyamon keresztül, diplomás mérnökként végzett 1851-ben. Később magánmérnökként tartotta el családját.¹⁸

Időközben megnősült, Torday Karolinát (Vác, 1817. 11. 18. – Vác, 1884. 01. 07.) vette feleségül, egy gyermekük született: Lajos (Vác, 1850. 06. 21. – Budapest, 1907. 04. 03.) későbbi váci közjegyző, városi képviselő, Vác díszpolgára.¹⁹

Freisinger Györgyöt 1852. május 11-től (más adat szerint április 24-től) mérnökként alkal-

15 MNL OL, K 269-I.-10.-1868-1480., K 269-I.-10.-1868-1785., K 269-I-10.-1869-785. Hoffmannról l. MNL OL, K 269-I-10.-1868-230. Vö. még a FamilySearch adatbázisában, az adott személy nevére keresve (= FS, www.familysearch.org). HRENKÓ PÁL: Kegydíjas mérnökök a kiegyezés után. GK, 37. (1985) 4:277. (= HRENKÓ, 1985).

16 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 454. 1859/34105., 501. 1863/2791., 525. 1865/18351. FS. Országos Széchényi Könyvtár (= OSZK), gyászjelentés-gyűjtemény. TÖRÖK, 2021. 41.

17 MNL OL, K 269-I.-10.-1868-1480., K 269-1868-8.-1785., K 269-I-10.-1869-217., MNL OL, K 269-II.-A-21.-b 2. kötet 38., 58.

18 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 386. 1856/4778., 456. 1859/39229. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara. Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban.* Bp., 2008 (= BONA, 2008, elérhető az Arcanum Kézírástárban: www.arcanum.com/online-kiadvanyok). FODOR FERENC: *Az Institutum Geometricum. Az egyetem bölcsészeti karán 1782-től 1850-ig fennállott mérnöki intézet.* Bp., 1955. 164. FREISINGER GYÖRGY: A kolozsvári állad. fegyvergyár. *Honvéd*, (1849) 119:471. Belföldi hírek. *Pesti Hírlap (= PH)*, (1849) 303:103. Adakozások. *Közlöny*, (1849) 151:561. SÜLI ATTILA: Lökupakos fegyverek az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc hadseregében. *Hadtörténelmi Közlemények*, 123. (2010) 4:978. SÜLI ATTILA: A honvéd vadászrezdek szervezése és működése Erdélyben 1849-ben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 126. (2013) 3:692. Freisingernek 1848-ban a tereskei templomról készített tervrajzairól l. BURGUNDI DIÁNA: Szent László-legenda a középkori falfestészetben. *Tanulmányok Horváth István (1939–2005) emlékére.* Salgótarján, 2019. 291. PÁLOS FRIGYES: *A tereskei templom.* Aszód, 2000. 24.

19 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 386. 1856/4778., 456. 1859/39229. BONA, 2008. Freisinger Lajosról l. TRAGOR IGNÁC: *Váci bölcsők, váci koporsók. A Váci Múzeum-Egyesület ünnepi közgyűlésein elhangzott beszédek.* Vác, 1938. 15–40.

■ Erdőszele 1867. évi kataszteri térképszelvényének Freisinger György által ellenőrzött és a Batthyány család számára készített másolata (MNL OL, S 20-229.)

mázták az ideiglenes földadó (provizórium) megállapítását célzó műszaki munkálatoknál Temesváron, majd a zágrábi provizóriumnál. 1856. szeptember 3-tól a részletes felmérésben vett részt a soproni adókerület 1. felügyelőségében 4. osztályú mérnökként. 1858. május 7-én Horvátországba helyezték a részletes felméréshez, 1859. május 20-án visszarendelték a kassai adókerületbe a provizóriumhoz, ahova 26-án érkezett meg. 1860. április 30-án került vissza a részletes felméréshez, és Horvátországba küldték. 1864-től a soproni adókerületben dolgozott a részletes felmérésnél 3. osztályú

mérnökként. 1868-ban már a Felvidéken volt, a 2. szécsényi felügyelőségen, innen rendelték a térképtárba. 1868-tól haláláig látta el a térképtári vezető feladatait.²⁰

Térképtári személyzet

1860-ban Wenzl Prochaska (Prostiboř, 1787. 07. 17. – Bécs, 1868. 06. 08. vagy 09.) és Arnold Makusch („Tyrau”, 1836. 07. 16. - Bécs, 1861. 01. 17.) mérnökök dolgoztak a térképtárban, az előbbi az 1865. évi nyugdíjazásáig, az utóbbi pedig haláláig.²¹ Makusch helyére

20 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 320. 1852/1938., 331. 1853/2027., 386. 1856/4778., 388. 1856/5555., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 444. 1859/10428., 453. 1859/31760., 456. 1859/39229., 459. 1859/46378., 481. 1860/65809., 659. 1858/24667., 660. 1858/34696. MNL OL, E 675 Magyar kincstári levéltárak, Abszolutizmuskori pénzügyigazgatási levéltár, K. K. Finanz Landes Directions Abtheilung Oedenburg, Általános iratok 37. cs. 1864/16649.; K 269-II.-A-21.-b-1. 39., 48., 62., 75., 89., 114., 128., 155., 162., 175., 197., 211., K 269-II.-A-21.-b-2. 6., 22., 38., 76., 91., 130., 165., 180., 199. BONA, 2008. HSHKÖ, (1856) 4:225., (1858) 4:224., (1859) 5:162.

21 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 482. 1861/6945., 483. 1861/9844., Bücher 150., Bücher 153. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-1. 26. Verzeichniß der Verstorbenen in Wien. *Fremden-Blatt*, 22. (1868) 162:Beilage. Török, 2018. 6., 10.

Johann Hoffmann 1. osztályú segédet vették fel, aki 1861. június 2-től haláláig, 1867-ig volt a térképtárban. 1864. december 20-án Anton Langer mérnök került a térképtárba, de nem sokáig maradt, 1865-ben távozott a posztjáról.²²

1865-ben Guido Zellerin mérnököt rendelték ide, aki nyugdíjazásig, 1869. május 1-jéig itt szolgált. Vele egyidőben nyugdíjazták Franz Fleischhans mérnököt és Mathäus Fischer (*„Petrovitz in Böhmen”, 1810. 09. 20.) mérnököt, előbbi 1866 áprilisától, utóbbi 1867. szeptember 21-től dolgozott a térképtárban.²³

1866-tól még Engelbert Biron 1. osztályú mérnök volt a térképtár alkalmazottja.²⁴ 1869-ben rövid ideig Ungar Samu 2. osztályú segéd is a személyzethez tartozott, de szabadságáról nem tért vissza szolgálati helyére.²⁵ 1869-ben egy felesketett hivatalosolga, Franz Ložak segítette a személyzet munkáját.²⁶

A kassai térképtár

A kassai adókerületben 1857-ben kezdődött a háromszögelés, 1858-ban a határleírás, majd 1859-ben a részletes felmérés, mégpedig Máramaros vármegye területén. 1861 és 1863 között Magyarországon szüneteltek a munkálatok, a mérnököket Horvátországba rendelték. 1863-ban az egykori kassai kerületben, Máramaros, Bereg és Ugocsa vármegyében egy felmérési igazgatóságot alakítottak ki Adalbert Urbas vezetésével, azon belül két aligazgatóságot (Sebastian Fischer, Josef Schwarz vezetésével). Két háromszögelési osztály, három határleírasi osztály és 12 felügyelőség működött a kerületben. 1864-ben a kassai igazgatósághoz 12 felü-

gyelőség, egy térképtár, három háromszögelési osztály és hét határleírasi osztály tartozott.²⁷

1863 őszén azzal számoltak a felmérés vezetői, hogy a kassai kerületben év végéig 143 négyzetmérföldnyi területet fognak felmérni. Annak ellenére, hogy a korábbi rendeletek 200 négyzetmérföld után rendelték el a térképtár felállítását, már 1863 végén kezdeményezték a kassai térképtár létrehozását. Ezt azzal indokolták, hogy a zágrábi térképtárnál is eltértek a rendeletben megszabott feltételtől, mivel a birtokrendezésekhez szükség volt a térképmásolatokra. Másrészt korán el kellett kezdeni a szervezést, minthogy időigényes feladat volt megfelelő, tágas, száraz és tűzbiztos helyiséget találni a térképtár számára, valamint a helyiség átalakítása is sokáig tarthatott. Úgy tervezték, hogy a térképtár 1864 májusában vagy júniusában kezdheti meg működését egy térképtárossal, egy hivatalosolgával és egy, a felmérési személyzetből a térképtárba rendelt segéddel.²⁸

Pályázat a térképtárosi állásra

Ferenc József császár 1863. november 24-én engedélyezte a kassai térképtár létrehozását. Ekkor a térképtárosi állás betöltésére pályázatot írtak ki, amelyet elküldtek a birodalom pénzügyigazgatóságának, illetve napilapokban is közzétettek.²⁹

Az állást szintén évi 945 forintos fizetéssel hirdették meg. Olyan személyek jelentkezését várták, akik már régóta a kataszternél dolgoztak, legalább mérnökként tevékenykedtek vagy térképtárosok, térképtárvezetők, nyilvántartási mérnökök voltak. Feltétlenül szükségesnek

22 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 524. 1865/7262., Bücher 150. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-1. 167., 202.

23 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 533. 1866/8111., 525. 1865/14194. 528. 1865/36525. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-1. 202., K 269-II.-A-21.-b-2. 58., 121., K 269-I.-10.-1869-294.-31213. HRENKÓ, 1985. 277.

24 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 538. 1866/35232. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-2. 58., 76., 121., 130.

25 MNL OL, K 269-I.-10.-1869-217., K 269-II.-A-21.-b-2. 58., 76., 121., 130.

26 MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-2. 121.

27 TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri felmérés szervezete 1850 és 1861 között. *Catastrum*, 8. (2021) 1:13., 18–19. ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 499. 1862/58777., 511. 1864/287., 511. 1864/3048., 532. 1866/1954. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-1. 133–145., 179–191.

28 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 509. 1863/55845.

29 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 510. 1863/57747. *Concurs-Kundmachung. Amtsblatt zur Klagenfurter Zeitung*, (1864) 1:3. A kataszteri állaspályázatokról I. még TÖRÖK ENIKŐ: Kataszteri álláshirdetések és állaspályázatok az 1850–1860-as években. *Catastrum*, 8. (2021) 2:3–14.

tartották az ország nyelvének ismeretét. 1864. január 15-ét jelölték meg leadási határidőként, a pályázatot minősítési táblázattal együtt január 20-ig kellett eljuttatni a kataszteri főigazgatóságához.

15 személy pályázott az állásra. Demeter Alajos (Kassa, 1823. 06. 21./22. – Mezőberény, 1895. 09. 28.) pályázatát érvénytelennek tekintették, mivel kérelméhez nem csatolt minősítési táblázatot.³⁰ A pályázók közül öten tudtak magyarul: Bereghy Károly (Josefov, Jaroměř, Csehország, 1823. 11. 01. – Kistétény, 1890. 06. 24.) 2. osztályú mérnök a kassai kerületben,³¹ Sártory Antal 2. osztályú mérnök a kassai kerületben,³² Lackenbacher Henrik (*Pest, 1823.

01. 16.) 3. osztályú mérnök a kassai kerületben, Csermák János (Galgóc, 1821. 06. 01./07. 01. – Pozsony, 1892. 02. 03.) 3. osztályú mérnök Varsdon³³ és Oehl Edmund (Milánó, Lombardia, 1819. 11. 16. – Lőcse, 1868. 03. 03.) 4. osztályú mérnök a kassai kerületben,³⁴ viszont ők rendelkeztek a legrövidebb szolgálati idővel.

Az első kilenc legesélyesebb pályázó között volt Karl Fitz (*Dřevohostice, Morvaország, 1805. 11. 02.) czernowitzi (csernyivci) térképtáros, Franz Soukup (Jevišovice, Morvaország, 1808. 03. 12. – Ungvár, 1865. 01. 29.) 1. osztályú mérnök a kassai kerületben,³⁵ Anton Wraschtil (Sedloňov, Csehország, 1811. 10. 06. – ?, 1864. 06. 15.) 1. osztályú mérnök a zág-

A földbirtok Des Grundbesitzers										A földdarab Des Grundstückes					Jegyzet Anmerkung		Állás a kataszteri térkép száma Stellung auf kataszteri térkép száma
Birtok szám Nömer des Blatts	A föld szám Nömer des Blatts	A föld terület Bemessung des Blatts	A föld terület Bemessung des Blatts	A föld terület Bemessung des Blatts	A föld terület Bemessung des Blatts	A föld terület Bemessung des Blatts	kereszt és vezeték neve Vor- und Zuname	állapota Stand	lakhelye Wohnort	Művelési név Cultur-Gattung	területe Flächen-Inhalt		Érték Geldwert bei der Vermessung	Érték Geldwert bei der Vermessung	Érték Geldwert bei der Vermessung	Érték Geldwert bei der Vermessung	Érték Geldwert bei der Vermessung
											a földterület bei der Vermessung	az osztály- számát bei der Clasirung					
36	1187	1	1	1	1	1	Rimánóczy Ferenc felőle			erd		712,0	0,00				
	1181	1	1	1	1	1	Böckl Samuel felőle			laktár, gazdasági szőlő és rét		557,2	0,00				
	1182	1	1	1	1	1	do			erd		117,2	0,00				
	1183	1	1	1	1	1	do			erd		582,0	0,00				
	1184	1	1	1	1	1	Árkutya József			laktár, gazdasági szőlő és rét		377,0	0,00				Land Kassa
	1185	1	1	1	1	1	Wassner József			laktár, gazdasági szőlő és rét		703,0	0,00				
	1186	1	1	1	1	1	Sugár János			laktár, gazdasági szőlő és rét		1 607,7	0,00				
	1187	1	1	1	1	1	Kardit Samuel felőle			laktár, gazdasági szőlő és rét		524,0	0,00				
	1188	1	1	1	1	1	do			erd		208,0	0,00				
	1189	1	1	1	1	1	Reichhold Antal			erd		70,0	0,00				2-1597.6
	1190	1	1	1	1	1	do			laktár, gazdasági szőlő és rét		150,0	0,00				
	1191	1	1	1	1	1	Sugár Jakab			laktár, gazdasági szőlő és rét		678,0	0,00				
	1192	1	1	1	1	1	do			erd		312,0	0,00				
	1193	1	1	1	1	1	do			laktár, gazdasági szőlő és rét		130,7	0,00				Land Kassa
	1194	1	1	1	1	1	do			erd		250,0	0,00				
	1195	1	1	1	1	1	Reichwald János			laktár, gazdasági szőlő és rét		39,5	0,00				Land Kassa
	1196	1	1	1	1	1	Hauermeister János			laktár, gazdasági szőlő és rét		197,5	0,00				
	1197	1	1	1	1	1	Huppes János			laktár, gazdasági szőlő és rét		183,2	0,00				
	1198	1	1	1	1	1	Reichwald János			erd		178,0	0,00				

■ Sugár Jakab háza (1191. hrsz.) Kassa kataszteri telekkönyvében, 1867 (ÚAGK, Ab 136)

30 FS. ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 454. 1859/34105. Ujdonságok. Békésmegyei Közlöny, 22. (1895) 79. sz.

31 FS. Halálözások. Fővárosi Lapok (= FL), (1890) 176:1298. Halálözások. PH, 12. (1890) 175:5.

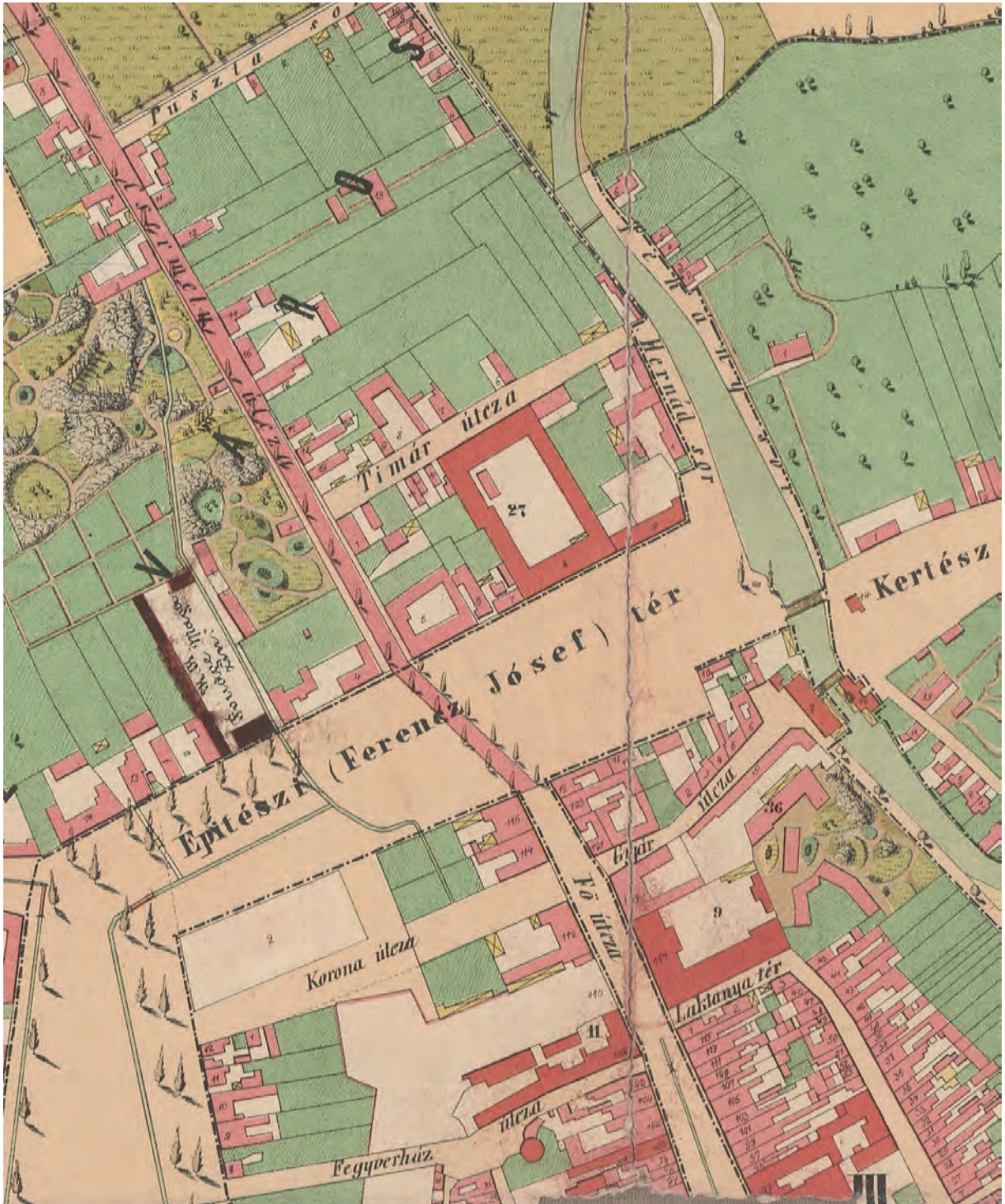
32 REISZ T. CSABA: Sártory Antal (1829–1896) portréja. Catastrum, 9. (2022) 1:5–13.

33 FS. Halálözások. Kataszteri Közlöny, 1. (1892) 1:9.

34 MNL OL, K 269-I.-10.-1868-1386. FS.

35 MNL OL, K 269-I.-10.-1869-63.

■ Sugár Jakab háza (Építész tér 5.) Homolka József 1869. évi Kassa-térképén (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, G I h 306.)

rábi térképtárban,³⁶ Rudolf Amon (*Prostějov, Morvaország, 1816. 09. 03.) 1. osztályú mérnök a kassai kerületben, Leopold Schrottmann (*Telč, Morvaország, 1808. 09. 28.) 1. osztályú mérnök Eszéken, Franz Matieka (Časlau, Csehország, 1809. 02. 05. – Zágráb, 1866. 04. 09.) 1. osztályú mérnök a zágrábi térképtárban,³⁷ Anton Mahr (Bravantice, Szilézia, 1816. 07. 01.) nyilvántartási mérnök a krakkói térképtárban, Franz Sommer (*Stepokl, Csehország, 1819. 02. 12.) 1. osztályú mérnök Zágrábban³⁸ és Josef Schuster (*Mečříž, Csehország, 1817. 12. 27.) 1. osztályú mérnök Kassán.³⁹

Az 1864 októberében született döntés értelmében Karl Fitzet nevezték ki kassai térképtárosnak és elrendelték, hogy decemberben költözzön a városba.⁴⁰

Közben a térképtárat már felállították, kibérelték a helyiséget, és 1864 első felében ideiglenesen (provisorischer Archivvorstand) Johann Hrusch korábbi felmérési felügyelőt bízták meg a vezetésével. 1865. április elejéig látta el ezt a feladatot, minősítési táblázatában úgy jellemezték, hogy térképtárvezetőként nagyon tevékeny volt és tartotta magát az előírásokhoz.⁴¹

A térképtár elhelyezése

A térképtár számára 1864. április 1-jén kilenc helyiséget béreltek ki Sugár Jakab 193. házszám alatt található, tágas, száraz és tűzbiztos házában évi 600 forintért. A helyiségeket viszonylag kevés ráfordítással át tudták alakítani

a térképtár céljaira, és beszerezték a térképtároló ládákat, a polcokat és az irodabútorokat.⁴²

Sugár Jakab háza az 1867. évi kataszteri telekkönyv és térkép segítségével könnyen beazonosítható.⁴³ Az 1191. helyrajzi számú ház az Építési piacon (később Ferenc József tér) helyezkedett el, ami a házzámváltozás miatt Homolka József Kassa-térképén az Építési piac (Ferenc József tér) 5. számú háznak felel meg, ma Strojárenská ul. 9.⁴⁴

1865 végén újabb berendezési tárgyakat kellett beszerezni, az 1865. november 6-án kelt jelentés szerint a következőkre volt sürgősen szükség: két nyitott láda, két láda a jegyzőkönyvek, telekkönyvek számára, öt nyitott polc, két segédasztal, egy létra és egy köpörláda. Ezeket Artimovics kassai asztalosmesterrel kívánták megcsináltatni. Tervezték, hogy Sugár Jakabbal tárgyalnak majd 1866 őszén további helyiségek bérléséről, a térképtár bővítéséről.⁴⁵

Karl Fitz, az első kassai térképtárnok (1865–1867)

Karl Fitz 1865. március 31-én érkezett Kassára és április 4-én vette át a térképtárat Hruschtól.⁴⁶

Fitz a morvaországi Dřevohostice településen született 1805. november 2-án. Lipník nad Bečvouban végezte a négyosztályos elemi iskolát, majd Kroměřížben a hatosztályos gimnáziumot. 1823 és 1824 folyamán magánúton sajátította el a trigonometriát és a mértant Olmützben (Olomouc). 1825 és 1834 között egy erdőgazdaságban dolgozott. 1834. június 2-án

36 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 517. 1864/30081.

37 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 514. 1866/17857. MNL OL, K 269-I.-10.-1869-294.-37803.

38 Stiepolk, Stipolk névváltozatokkal szerepel még. ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 490. 1861/69420., 497. 1862/47848., 503. 1863/16478. Ma Štipoklasy, de több hasonló nevű település van Csehországban.

39 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 513. 1864/8140.

40 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 520. 1864/47705.

41 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 513. 1864/8015., 520. 1864/47705., 523. 1865/2023., 525. 1865/14194., 528. 1865/37228. Hruschról l. még: Török ENIKŐ: A magyarországi részletes felmérés vezetői 1856–1857-ben. *Catastrum*, 4. (2017) 3:12.

42 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 512. 1864/555.

43 Ústredný archiv geodézie a kartografie (= ÚAGK), Ab 136. Ezúton köszönöm Belák Adrián levéltár-igazgató úr szíves segítségét, aki Kassa kataszteri térképének és telekkönyvének vonatkozó részeit megküldte nekem.

44 HOMOLKA JÓZSEF: *Szabad királyi Kassa városának térképe, 1869*. [1:5760] Buda, 1870. Az épületről l. még <http://www.pamiatky.sk/po/po/Details?id=19171> (elérés ideje: 2022. 02. 02.).

45 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 530. 1865/53673., Bücher 151.

46 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 528. 1865/37228.

(egyes adatok szerint július 1-jén) helyezkedett el a kataszternél 2. osztályú segédként. 1836. szeptember 1-jén (egyes adatok szerint augusztus 1-jén) 1. osztályú segéddé, 1838. május 1-jén asztalvezetővé, 1844. november 1-jén (egyes adatok szerint 1845. november 1-jén) 4. osztályú, 1850. november 1-jén 3. osztályú, 1854. november 1-jén 2. osztályú és 1858. október 1-jén 1. osztályú mérnökké nevezték ki. Az 1830-as években Morvaországban, majd Csehországban, 1845-től Galíciában – ahol a felügyelőségi vezető feladatait is ellátta –, majd az 1850-es évek végén Bukovinában dolgozott. 1861-ben a horvátországi felmérésben vett részt.⁴⁷

1862. április 7-én indult Horvátországból Bukovinába, április 30-án átvette a csernyivci térképtár vezetését, 735 forintos fizetéssel. Felletesei szorgalmas, fáradhatatlan és megbízható munkaerőként jellemezték, aki rendben tartotta a térképtárat.⁴⁸

1864. október 20-án nevezték ki kassai térképtárossá, decemberben kellett volna megérkeznie a városba. Helyére Anton Mahr került volna Csernyivcibe, aki azonban még szeptemberben hathetes betegszabadságot kapott, amit december 5-én meghosszabbítottak december 15-ig. Így Mahr csak 1865 elején érkezett új állomáshelyére, ahol Fitz február 10-én kapta meg felmentését. Közben Fitz is megbetegedett, orbáncból és tüdőgyulladásból szenvedett január 23. és március 6. között. Betegsége és az erős havazás, a hótorlaszok miatt csak március legvégén érkezett Kassára.⁴⁹

1867-ig irányította a kassai térképtárat, amikor is az egyesített krakkó–lembergi térképtár élére került, és Lembergbe utazott. 1868-ban vette át az ottani térképtárat.⁵⁰

Bereghy Károly, térképtári vezető (1867–1870)

A kassai térképtár ideiglenes vezetője 1867-ben Bereghy Károly lett.⁵¹

Csehországi születése ellenére jól tudott magyarul, amit annak köszönhetett, hogy a nagyváradi katonai nevelőintézetben tanult hét éven és egy hónapon keresztül. 1846 nyarán helyezkedett el gyakornokként a kataszternél. Folyamatosan lépdelt előre a ranglétrán: 1847. április 26-tól 2. osztályú, 1851. november 1-jétől 1. osztályú segéd, 1854. szeptember elejétől asztalvezető, 1855. november 1-től 4. osztályú, 1858. augusztus 1-től 3. osztályú, 1864. január 1-től 2. osztályú mérnök.⁵²

Kollégáihoz hasonlóan az 1840-es évek végén és az 1850-es évek elején Galíciában dolgozott, az 1850-es évek végén Tirolban, az 1860-as évek elején pedig Horvátországban. 1863. április 11-én helyezték át Horvátországból a kassai adókerületbe 3. osztályú mérnökként.⁵³

Bereghy 1867 és 1870 között volt a kassai térképtár vezetője. 1870-ben felmérési felügyelővé, majd 1878-ban 1. osztályú felmérési felügyelővé, 1886-ban pedig központi felmérési felügyelővé léptették elő. Nyugdíjazása alkalmából, 1889-ben az uralkodó a Ferenc József Rend lovagkeresztjét adományozta neki „sok

47 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 397. 1857/1051., 430. 1858/39256., 448. 1859/20490., 503. 1863/16478., 513. 1864/8140., 520. 1864/47705. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-1. 37. *Schematismus des Marktgraphthums Mähren und Herzogthums Schlesien*, 1836:40., 1837:40. *Schematismus des Königreichs Böhmen ...*, 1839:39. 1840:41., 1841:40., 1842:41., 1843:42., 1844:48. *Provinzial-Handbuch der Königreich Galizien und Lodomerien ...*, 1845:93., 1847:98., 1849:83., 1851:202., 1852:186., 1853:199., 1854:205. *Handbuch des Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien ...*, 1860:141. *Schematismus de k.k. Finanzbeamten des österreich. Kaiserstatts*. Graz, 1858. 77.

48 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 494. 1862/31158., 503. 1863/16478., 513. 1864/8140., 520. 1864/47705.

49 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 528. 1865/37228.

50 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Bücher 152., 153. FS.

51 MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-2. 58., 130.

52 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 513. 1864/8140., 682. 1865/19954.

53 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 428. 1858/34607., 678. 1863/32359., 507. 1863/37573., 523. 1865/818. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-1. 36., 57., 143., 179., 250., K 269-II.-A-21.-b-2. 58., 76., 174., 192., 27., 337., K 269-II.-A-21.-b-3. Állománykönyv, 1884–1892. 33. *Provinzial Handbuch der Königreiche Galizien und Lodomerien*, 1848:125., 1849:83., 1850:84., 1851:200., 1852:186., 1854:203. Verzeichniß der HH. Abnehmer der Neujahr-Entschuldigungs-Karten der Stadt Hall für das Jahr 1857. *Intelligenz-Blatt zum Tiroler Bothen*, (1857) 13:62.

éven át teljesített hű és buzgó szolgálata elismeréséül”.⁵⁴

Bereghy Würstl Zsófiát – más adatok szerint Zsuzsannát (? , 1834 k. – Budapest, 1920. 08. 18.) – vette feleségül. Az 1864. évi minősítési táblázata szerint három gyerekük volt. Két lányáról van adatunk: Annáról (Szikszay Elekné; ? , 1859 k. – Budapest, 1952. 01. 23.) és Karoláról (Ebner Alfonzné; Ungvár, 1863. 10. 09. – Budapest, 1926. 08. 29.). Karola 1912-től irodai alkalmazottként dolgozott a kataszternél.⁵⁵

Térképtári személyzet

A kassai pénzügy-igazgatósági osztály 1864. április 16-án tett javaslatot a térképtárba rendelt felmérési segéd személyére, mégpedig a kassai kerület két felmérési igazgatóságának állományából. A kiválasztásnál a szépírás, a rajzkészség, az erkölcs és a megbízhatóság volt a legfontosabb szempont. A javaslatban a következő személyek szerepeltek: 1. Josef Cysár 2. osztályú segéd a munkácsi, 6. felügyelőségből; 2. Johann Picel 1. osztályú segéd a kassai, 7. felügyelőségből; 3. Alexander Loschan 1. osztályú segéd a máramarosi, 1. felügyelőségből; 4. Alois Weilharter 1. osztályú segéd a szatmári, 3. felügyelőségből és 5. Karl Hailek 2. osztályú segéd a homonnai, 8. felügyelőségből.

Május 4-én a kataszteri főigazgatóság választása Josef Alexander Loschanra (*Ljubljana, 1828 k.) esett, aki négy gimnáziumi osztály elvégzése után kadétiskolában folytatta tanulmányait, majd hallgatott vízépítést és számviteltant. 1857. június 10-én került

a kataszterhez, a soproni adókerületben alkalmazták a 16. felmérési felügyelőségben a részletes felmérésnél 1. osztályú segédként, de szeptember 30-án kilépett. November 26-tól a bécsi központi térképtárban dolgozott, de 1859. május 25-én saját kérésére újból felmentették, és hadnagyként szolgált a 3. bécsi önkéntes zászlóaljban. Később újból kérelmezte felvételét a kataszterhez, és október 19-től a brnói térképtárban helyezkedett el. 1860 nyarán szabadságra ment, hogy számviteli vizsgát tegyen. Eközben áthelyezték a pozsonyi adókerületbe a részletes felméréshez, mivel a brnói térképtárnokkal nézeteltérései voltak, azonban nem érkezett meg új szolgálati helyére szeptemberig, így felmondtak neki, majd újból alkalmazták a kataszternél, Galiciában és Horvátországban. 1863-tól Magyarországon dolgozott, a rahói, 1. felügyelőségben segédként, innen ment a térképtárba. Nincs adat arra vonatkozóan, hogy mikor került el a térképtárból, de az biztos, hogy 1868 nyarán a kassai, 11. felügyelőségben felmérési segédként működött. Asztalvezetőként nyugdíjazták 1869. december 1-jén.⁵⁶

1865-ben további két mérnököt helyeztek a térképtárba: Brabetz Ferencet és Friedrich Mierkát. Brabetz (*Budín, Morvaország, 1813. 08. 01.) 1837. május 1-jétől állt a kataszter szolgálatában, 1856-tól dolgozott Magyarországon. 1865. május 2-án került a kassai térképtárba 2. osztályú mérnökként, de nem volt térképtáros vagy a térképtár vezetője. 1869. január 1-jén 1. osztályú mérnökké léptették elő, majd április 30-án nyugdíjazták a „*pénzalap hiánya és előhaladt kora miatt*”.⁵⁷

54 Személyi hírek. *Pénzügyi Közlöny*, 5. (1878) 11:147., (1886) 13:187. Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 12. (1878) 75:2361., 23. (1889) 158:3. Halálozások. *PH*, 12. (1890) 175:5. MNL OL, K 27 Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Miniszterelnökségi levéltár, Miniszterelnökség, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1889. 05. 20.

55 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 513. 1864/8140. MNL OL, S 92 Térképtár, Az Országos Földméréstani Intézet vegyes iratai No. 26/1. 229–241. FS. SARNÓCZAY GYÖRGY: *Budatétényi temető, 1875–1988*. Bp., 2013. 39.

56 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 405. 1857/27328., 409. 1857/40132., 409. 1857/40165., 413. 1857/50007., 458. 1859/43707., 470. 1860/28113., 470. 1860/30947., 471. 1860/33322., 477. 1860/51351., 483. 1861/11854., 500. 1862/69067., 505. 1863/24544., 514. 1864/20261., 515. 1864/23235., 515. 1864/20582., 523. 1865/4410., 682. 1865/19954. MNL OL, K 269-I.-10.-1868-1944., K 269-I.-10.-1869-294.-36728., 50742., K 269-II.-A-21.-b-1. 134., 180., 249., K 269-II.-A-21.-b-2. 15., 68., 82. *Handbuch des Statthaltereier-Gebietes in Galizien ...*, 1862:225.

57 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 454. 1859/34105., 523. 1865/4410. MNL OL, K 269-I.-10.-1869-294.-29824. (41. cs.) K 269-II.-A-21.-b-1. 135., 184., 249.; II.-A-21.-b-2. 58. *HSHKÖ*, (1856) 4:226., (1858) 4:225., (1859) 4:168. Brabetzről l. még: HRENKÓ, 1985. 278.

Friedrich Mierka (*1830. 02. 28.) két évfolyamot végzett reáliskolában, majd egyéves kereskedelmi tanfolyamra járt, de bizonyítványt nem szerzett. Egy éven keresztül műszaki tudományokat hallgatott, de nem vizsgázott. 1847. május 4-én helyezkedett el a kataszternél, végigjárta a hivatali ranglétrát. 1856-tól dolgozott Magyarországon, 1862. január 1-jén léptették elő 4. osztályú mérnökké. 1865-ben került a kassai térképtárba, 1870. június 1-jén nyugdíjazták.⁵⁸

Rajtuk kívül 1865 elején, a téli időszakra Jedliczka Ágoston és Matieka Norbert (*Čáslav, Csehország 1834. 08. 27.) mérnököket is a térképtárba rendelték, hogy részt vegyenek a térképek litografálásra előkészítésében. Annak ellenére, hogy nagy mennyiségű anyag

érkezett a térképtárba, 1866-ban úgy ítélték meg, hogy nincs szükség létszámemelésre. A másolási munkákra különben is jellemzően bér munkásokat alkalmaztak.⁵⁹

1869-ben rövid ideig Petráss Sándor (Máriavölgy, 1833. 04. 11. – Budapest, 1880. 02. 14.) 1. osztályú segéd és Rutter Henrik (Knin, 1803. 05. 04. – Kassa, 1892. 01. 13.) 1. osztályú felügyelő is a térképtárba volt beosztva, az utóbbit saját kérésére még ebben az évben nyugdíjazták.⁶⁰

A térképtár több mint 80 évvel később, 1929-ben beolvadt a pozsonyi kataszteri térképtárba, anyaga ma a pozsonyi központi geodéziai és térképészeti levéltárban (Ústredny archív geodézie a kartografie) kutatható.⁶¹

58 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 497. 1862/47708., 514. 1864/20329., 523. 1865/4410., 682. 1865/19954., Bücher 150. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-1. 249., K 269-II.-A-21.-b-2. 58., 76., 130. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224.

59 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Bücher 150–151. Jedliczka Ágostonról l. REISZ T. CSABA: Külföldi mérnökök a magyarországi kataszteri felméréseknél. *Archivariorum historicorumque magistra: Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő 70. születésnapjára*. Bp., 2013. 204. Matiekáról l. ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 454. 1859/34105.

60 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 347. 1854/2611., 361. 1855/2527. MNL OL, K 269-II.-A-21.-b-2. 58., 76., K 269-I.-10.-1869-498. OSZK, gyászjelentés-gyűjtemény. TAKÁCS ENDRE: Közlemények Korányi Frigyes tnr., kir. tanácsos egyetemi kórodájából. II. A gerinczagy- és a gerinczagyhártyalob fokozatos fejlődésének egy esete. *Orvosi Hetilap*, 24. (1880) 51:1165-1175. Személyi hírek. *FL*, (1880) 42:207. Hirharang. *Magyar Polgár*, 14. (1880) 40. sz.

61 REISZ T. CSABA: Gánóczy Sándor (1861–1938) emlékezete. *Catastrum*, 2. (2015) 2:45. BELÁK ADRIÁN: Szlovákia kataszteri térképei és iratanyaga a Geodézia és Kartográfia Központi Levéltárban. *Catastrum*, 2. (2015) 3:18–27. Vö. ehhez BARTALOS GYULA – JOZEF MAREK: A kataszteri térképtárak története Szlovákiában, 1918–1939. *Catastrum*, 9. (2022) 2:33–38.